

STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

ŠVÉDSKO

Jiří Štěpán

Obsah

Úvodem	7
Prehistorické období	8
Vikinské období	10
Christianizace	14
Středověké Švédsko	17
Vytváření centralizovaného království	17
Upevnění státu a švédská expanze	18
Vliv německých obchodníků	20
Kalmarská unie	23
Švédsko jako národní stát	34
Gustav Vasa	34
Reformace	37
Následníci Gustava Vasy	39
Severská velmoc	43
Gustav II. Adolf	43
Švédští vojevůdci třicetileté války	48
Královna Kristina	50
Karel X. Gustav	53
Karel XI.	56
Karel XII.	61
Konec absolutismu a období svobody	66
Gustaviánská éra	73
Pokus o centralizovanou monarchii	73
Doba zvrátů	75
Nová epocha Švédského království a unie s Norskem	81
Karel XIV. Johan	81
Významní švédští průmyslníci	85
Období konsolidace	88
Oskar II. a rozpad unie	91
Emigrace ze Švédska	93
Demokratické Švédsko	95
Dělnické hnutí a sociálnědemokratická strana	95
Volební reforma a politické strany	96
Švédsko a 1. světová válka	99
Meziválečné období	104

Zahraníční politika	106
Švédská ekonomika meziválečné doby	107
Družstevnictví	109
Sociální záležitosti	110
Švédsko za 2. světové války	112
Švédsko jako cíl válečných uprchlíků	115
Vývoj po roce 1945	117
Otevírání se světu	117
Budování státu blahobytu	119
Cesta do Evropy	121
Švédsko viděno zvenčí	125
Česko-švédské vztahy	127
Encyklopedické heslo	134
Rady pro turisty	138
Důležitá telefonní čísla	138
Zajímavé webové stránky	139
O jazyce	140
Některé důležité fráze	140
Tabulky	141
Králové (a regenti) Švédského království	141
Předsedové vlád Švédského království	143
Doporučená literatura	145
Slovníček méně známých pojmů	147
Seznam zkratk	148
Summary	149

Švédsko a 1. světová válka

Švédsko si ve válečném konfliktu 1914–18 udržovalo neutralitu, kterou zakotvila předchozí zahraniční politika už před polovinou 19. století. Ještě před vypuknutím války, 21. prosince 1912, se Švédsko, Dánsko a Norsko shodly na deklaraci o podstatě neutrality a zavázaly se, že se budou vzájemně informovat o jakékoli odchylce od těchto zásad. Po vypuknutí války Švédsko 3. srpna 1914 veřejně deklarovalo plnou neutralitu, ale ihned činilo také obranná vojenská opatření.

V té době byl ministrem zahraničních věcí Knut A. Wallenberg (1853–1938), povoláním bankéř a člen významné rodiny Wallenbergů. Vedle bankovníctví zastával K. A. Wallenberg v letech 1907–19 funkci poslance 1. komory riksdagu. Jako ministr zahraničí chtěl uzavřít s Norským královstvím alianci, bránící určitým švédským kruhům navázat užší spolupráci s Německem, čímž chtěl odvrátit možnost vtažení země do válečného konfliktu. Jejím uzavření ale zabránilo rozhodnutí, které tkvělo v situaci roku 1905, kdy se rozpadla švédsko-norská personální unie. Švédští politici se rozhodli, že budou pokračovat v politice nastolené po roce 1905 s tím, že aliance by přinesla horší výsledky, než rozpad unie s Norským královstvím. Obava tkvěla vtom, že by právě aliance mohla vtáhnout zemi do války.

Spolupráce v rámci skandinávského regionu se nicméně rozvíjela, když roku 1907 vznikla Severská meziparlamentní unie, kdy se poslanci severských parlamentů pravidelně 1× ročně setkávali. Od roku 1918 měla Severská meziparlamentní unie generální sekretariát, který sloužil k informování veřejnosti a pravidelně zveřejňoval výsledky jednání. Unie se hlavně snažila koordinovat zahraniční politiku zainteresovaných zemí. Švédský a norský král se roku 1914 setkali poprvé od doby, co se švédsko-norská unie rozpadla. Další setkání se uskutečnila až v roce 1917. Neúspěšný vrchol kontaktů přineslo společné vyhlášení neutrality roku 1938.

Je třeba říci, že za 1. světové války část švédské společnosti měla proněmecké sympatie, které posiloval i fakt, že manžel-

kou Gustava V. byla Viktorie Bádenská, vnučka německého císaře Viléma I. Ale u politických stran, hlavně u členské základy sociální demokracie, spíše převažovaly neutrální či vysloveně pacifistické tendence (i zde můžeme vysledovat vliv událostí roku 1905). H. Branting, vůdčí osobnost strany, byl ovlivněn francouzským i německým socialismem a ještě více britskými sociálními a politickými ideály. Internacionálně smýšlející sociální demokraté z mnoha evropských zemí se v počátečních letech války aktivně pokoušeli ukončit boje. V létě 1915 navštívil Branting stranické partnery v několika válčících hlavních městech, aby zjistil situaci. Zatímco Thorvald Stauning (1873–1942), první sociálnědemokratický premiér Dánského království, žádal o složení zbraní, Branting kladl menší důraz na přímý nátlak a větší na nutnost vytvořit trvalé základy pro spravedlivý a mírový svět, včetně národního sebeurčení a principů demokracie. Socialistické strany a ani křesťanské strany jak válčících států, tak zemí stojících mimo konflikt však nedospěly ke shodě na společném postupu řešení sporů bez použití síly. Hlavně Švédsko pak činilo všechny kroky, aby samo nebylo do konfliktu zataženo.

Princ Maxmilián Bádenský (1867–1929), bratranec královny, přijel v listopadu 1915 do Stockholmu s návrhy německé vlády. Stane-li se Švédsko spojencem Německa a bude bojovat proti Rusku, může získat Ålandské ostrovy, lze uvažovat i o změně v případě Finska a k tomu navíc dostane vojenské dodávky ze strany Německa. Nabídku uvítali zejména nacionalisté, ale vláda i parlament se k návrhům stavěly rezervovaně. Hjalmar Hammarskjöld (1862–1953), konzervativní premiér let 1914–17, kladl velký důraz na neutralitu Švédska, byť nabídku nepřeslechl. Ministr zahraničních věcí Knut A. Wallenberg spíše inklinoval k mocnostem Dohody, anebo k tomu, aby země zůstala neutrální. Možnost získání Ålandských ostrovů a změna postavení Finska byla pro Švédy, jinak přesvědčené o své mírumilovnosti, lákavá, přesto se s ohledem na možná rizika do války zapojit nechtěli.

Válka i tak měla dopad na švédské hospodářství, když problémy vznikaly hlavně v dovozu a vývozu. Německé válečné loďstvo se začalo zmocňovat neutrálních lodí v Baltském moři a zatahovat je do německých přístavů k prohlídkám. Dne

12. listopadu 1914 Dánsko, Norsko a Švédsko společně zaslaly stejné nóty Británii, Rusku, Francii a Německu, v nichž protestovaly proti zablokování lodních cest minami, prodlužování prohlídek lodí i nepřesnému výkladu, co vlastně tvoří válečný kontraband. Švédsko tehdy dováželo asi 1/3 z původního množství obilovin; přesto se mu až do podzimu 1916 dařilo zajistit dostatek potravin. Z počátku války nebyla hospodářská situace Švédska tak obtížná, ale jak se konflikt protahoval, obtíže vzrůstaly, a to zejména díky útokům německých ponorek. Těživé byly především problémy se zásobováním uhlí z Británie i Německa. Švédsko vyváželo hlavně železnou rudu, ocel, mléčné výrobky, maso, dřevo jako výdřevu do dolů a koně.

Zavedení neomezené německé ponorkové války se výrazně promítlo do obchodu s Británií. Roku 1917 se dovoz uhlí a koksu zmenšil na polovinu. Stejně se zmenšil švédský vývoz vepřového masa a másla. Od roku 1916 se orientace švédského vývozu změnila a Británii jako hlavní cíl exportu nahradilo Německo. Tento nápadný posun ovlivnila válka a geografická blízkost Německa, ale i jeho blokáda švédského obchodu s Británií, která zase v odvetu blokovala švédské obchodní styky se západem; Británie ovšem nemohla zastavit švédský obchod s Německem, který byl v počátečních letech války vysoce lukrativní.

Německo naopak velmi naléhavě potřebovalo švédské potraviny a železnou rudu a na oplátku zásobovalo Švédsko uhlím, i když nešlo o běžnou obchodní položku v době míru.

Švédský obchod s Ruskem se ocitl téměř na nule a také do přístavů v Nizozemsku se švédské lodi nedostaly. I vnitroskandinávský obchod slábl, nicméně se mezi léty 1917–18 se zdvojnásobil švédský dovoz potravin z Dánska včetně másla, vepřového masa, sýrů a vajec. Také 54 000 tun slanečků z Norska skýtalo dostatečnou zásobu a Norsko ještě poskytlo 18 000 tun ledku jako hnojiva. Na oplátku Švédsko dodalo Norsku řezivo, papír, skleněné výrobky a cihly.

Vztah k Německu se vytvářel velmi problematicky a odrazil se na situaci ve vládě. Premiér Hjalmar Hammarskjöld věřil, že vítězem války se stane Německo, a proto je nutno s ním udržovat hospodářské vztahy. Součástí jeho politiky bylo svolení, že bude zaminován kanál Kogrund a zakázán vstup loďstva

■ Švédsko a 1. světová válka

102

Dohody do Baltského moře. Navíc obchodní jednání s Angličany skončilo neúspěchem, přestože zejména ministr zahraničí K. Wallenberg velmi usiloval o dohodu s Británií, jejíž suroviny a potraviny považoval za nezbytné. Názor premiéra však byl odlišný.

Po obsáhlé diskusi, která v březnu 1917 proběhla mezi švédskou politickou reprezentací, premiér rezignoval, když ztratil důvěru svých konzervativních kolegů. Poté nastoupila konzervativní vláda v čele s Carlem Swartzem (1858–1926) a Arvidem Lindmanem (1862–1936) jako ministrem zahraničí, ani ta však politiku vůči Británii nezměnila. Hrdý Albion (jak se archaicky říkalo Velké Británii) již o jednání zájem neměl a věřil, že i tato vláda padne. K tomu přispěla i tzv. Luxburgova aféra, a tak C. Swartz stál v čele vlády jen od 30. dubna 1917 do 19. října 1917. Švédská vláda totiž povolila Němcům používat své diplomatické kabelogramy a několik zpráv se podařilo Britům zachytit a dešifrovat. Mj. i zprávu od vyslance Německa v Argentině hraběte Luxburga, v níž naznačil, že dvě argentinské lodi se zásobami na cestě do Evropy mají být beze stopy potopeny. Obsah zprávy se držel v tajnosti a až v září byl zveřejněn v USA, čímž vyvrátil mýtus o přísném dodržování mezinárodního práva a neutrality ze strany Švédska. Zpráva ovlivnila konané volby, vládnoucí konzervativci ztratili několik křesel a díky této aféře vláda C. Swartze nepokračovala ve své odpovědnosti.

Až vláda utvořená v říjnu 1917 zaznamenala nový směr. Byť sociální demokraté již dříve odmítli společnou vládní účast s liberály, učinili tak roku 1917 a vytvořili první koalici tohoto druhu. Nils Edén (1871–1945), liberální politický veterán a profesor historie na univerzitě v Uppsale, přijal post premiéra, liberálové měli ve vládě sedm míst, sociální demokraté čtyři, když mezi ministry patřil i Hjalmar Branting. Ministrem zahraničních věcí se stal Johanes Hellner. Vláda Nilse Edéna v letech 1917–20 se musela vyrovnávat s problémy jak vnitřními, tak především v zahraničněpolitické oblasti.

První událost, která vládu zaměstnala na plno, byl bolševický puč v Rusku 7. listopadu 1917. Ve Finsku vypukla občanská válka, v níž se od ledna do května 1918 střetli sociální demokraté, tzv. rudí, a nesocialistické vesměs konzervativní

skupiny, tzv. bílí. Rudí získali podporu bolševického Ruska a bílí zase vojenskou pomoc z Německa.

Švédské úřady zaměstnávaly úvahy, zda toho nevyužít k získání Ålandských ostrovů, což lákalo hlavně nacionalisty. Německá vláda a císař doufali, že vidina územních zisků přivede Švédsko ke vstupu do války, ale tomu švédská opatrnost zabránila a do vojenského střetu se království odmítlo zapojit.

Velké obtíže tvořilo zásobování obyvatelstva i mezinárodní obchod. Zabezpečení obyvatel potravinami nebylo dostatečné, v porovnání s dalšími neutrálními státy, natož s těmi válčícími, bylo přesto mnohem lepší. Chléb, brambory a textilní výrobky se dostávaly na přiděl, totéž platilo i o kávě, což bylo pro Švédy zvláště tíživé. Ceny vzrostly 2,5–3× proti cenám z roku 1914. Jednou z obětí války se stala i skandinávská měnová unie, založená roku 1873, která roku 1917 přestala fungovat vzhledem ke změněné a nevyrovnané měnové situaci v těchto 3 zemích. Navzdory zvýšení cen si Švédsko udrželo pevnou měnu až do roku 1919. Vývoz se záhy začal orientovat na dohodové státy, především na Británii a USA.

Ve srovnání s ostatními státy Evropy nezpůsobila válka Švédsku dlouhodobější problémy. Země za války ztratila přes 200 000 tun celkové tonáže loďstva a konflikt si vyžádal na 800 životů švédských občanů. Koncem války se ztráty námořní flotily ale kompenzovaly a Švédové také převzali některé podniky v cizím vlastnictví.

Pokud bychom měli hodnotit neutralitu během války, z ekonomického hlediska se vyplatila. Z hlediska politické situace válečné události urychlily demokratickou přeměnu státu a společnosti.

Meziválečné období

Po ukončení Velké války, jak se tehdy 1. světová válka nazývala, se ve společnosti ozývaly hlasy, a to hlavně z levého křídla sociální demokracie, žádající zrušení monarchie, vojenské služby i kapitalistického systému. Demonstrace pracujících ve Stockholmu ve dnech po příměří z 11. listopadu požadovala generální stávku, zřízení socialistické republiky a organizaci dělnických a vojenských rad, což mělo odstranit potíže v zásobování potravinami. Přes toto úsilí levicových sil se změna charakteru státu nekonala.

Rozložení stranických sil v obou komorách riksdagu bylo obdobné, i když delší volební období členů první komory znamenalo průtahy ve změně tohoto orgánu. Od roku 1919 až do zavedení jednokomorového systému roku 1970 si byly obě komory rovné jak počtem členů, tak i postavením. Zbývající nepatrné restriktce týkající se volebního práva zmizely v letech 1945 a 1953. Zároveň docházelo ke snižování věkové hranice nejdříve na 21 let (1945), potom na 20 (1965) a na 18 (1976).

Po 1. světové válce nicméně došlo k přeskupení sil na politické scéně, kde působilo pět hlavních politických stran: konzervativní, liberální, rolnická, sociálnědemokratická a komunistická. Strany se dále dělily na dva hlavní bloky: socialistický a nesocialistický, které získávaly u voličů vyrovnanou podporu. Tři nesocialistické strany (konzervativní, liberální a rolnická) s rozdílnými pohledy, pokud šlo o zachování stávajícího pořádku, se diferencovaly mezi sebou, ale i uvnitř stran. Liberálové neměli jednotný názor na dobrovolné církevní hnutí či obranu. Zemědělci se jen pomalu sjednocovali a zabývali se výhradně otázkami venkova. Konzervativci se zajímali o obranu, monarchii a obchod a představovali v podstatě jednotný blok. Společný názor měly tyto tři proudy pouze v důrazu na individualismus a finance, avšak své ideje nedokázaly společně naplňovat.

Sociální demokraté zastávali ideje marxismu a internacionálního socialismu – hlavně německého, francouzského a anglického – aplikovaného na podmínky Švédska, kde chtěli změnit společnost. Pod trestem vyloučení panovala přísná

stranická disciplína. Snaha o přímou demokracii a kontrolu společnosti nad výrobními prostředky se smísily a rozrostly v program veřejné sociální péče a rovnosti.

Koncem 1. světové války vytvořila skupina levicových sociálních demokratů vlastní stranu a roku 1921 se většina stala komunisty. Jedna frakce se skládala z umírněných komunistů, a když jejich vůdce Zeth Höglund (1884–1956) neuspěl s pokusem trvat na „odluce“ od Moskvy, roku 1926 se vrátila do sociálnědemokratické strany, ovšem samostatná komunistická strana tím zatím nezanikla.

Roku 1919 se sociální demokraté podíleli na vládě s liberály, když žádali řadu daňových reforem: progresivní daň z majetku, zvýšenou daň z obratu a domovní daň i dohodu o dani z příjmu. Rok poté, když strana navrhla rozsáhlý program reforem, zařadili do něj dědickou daň, pojištění proti nezaměstnanosti, republikánskou formu vlády, větší státní kontrolu soukromého podnikání, právo vyvlastnění a nuceného vykoupení velkostatků. Vláda liberálů a sociálních demokratů se ale v březnu 1920 rozpadla. Edenova vláda podala demisi a Hjalmar Branting se stal premiérem první sociálně demokratické vlády na světě a funkci ministra zahraničí zaujal Erik Palmstierna (1877–1959). Avšak v podzimních volbách do 2. komory riksdagu zvítězily strany pravického politického spektra a vláda H. Brantinga podala demisi. V krátké době se vystřídaly vlády Louise De Geera (mladšího) a Oscara von Sydowa. Roku 1921 vstoupil v platnost nový volební zákon a počet voličů vzrostl z 1,2 miliónu na 3,2 miliónu, hlavně díky volebnímu právu pro ženy. Ačkoli většinu způsobilých voličů tvořily nyní ženy, k volbám jich přišlo jen 47 % ve srovnání se 62 % mužů; 4 ženy pak byly zvoleny do druhé komory. Noví voliči změnili diametrálně odlišný trend od předcházejících voleb: sociální demokraté se stali největší stranou ve 2. komoře a H. Branting se vrátil jako premiér své druhé, nyní menšinové vlády (říjen 1921–duben 1923), ovšem s velmi nesnadnou pozicí. Země zápolila s nezaměstnaností a velkými stávkami, které podněcovali komunisté. Nový konzervativně-agrární kabinet v čele s Erstem Tryggerem se snažil o nápravu, ale nejednota v názoru na vojenský rozpočet a nejasný mandát ve volbách roku 1924 vedly k odstoupení vlády a ke třetímu návratu H. Brantinga, který však 24. února 1925 zemřel a sociální demokraté vládli krátce s premi-

érem Richardem Sandlerem. V letech 1926–32 se na postu předsedy vlády vystřídali Carl Gustaf Ekman (1872–1945), Arvid Lindman (1862–1936) a Felix Hamrin (1875–1937). Osm změn vlád za 12 let (1920–32) naznačilo nerozhodnost či vyrovnanost politické linie voličů v obtížné době.

Volby roku 1932 pak zásadně ovlivnila hospodářská krize. Vyhráli je sociální demokraté, ale většinu nezískali, a tak se dohodli na spolupráci s rolnickou stranou. Mladší členové rolnické strany byli ochotni podpořit některé části programu sociálních demokratů výměnou za výhody pro zemědělství. Sedláci dostali vyšší ceny za mléčné výrobky a celní ochranu proti dováženému obilí a sociální demokraté se rozhodli řešit otázku nezaměstnanosti kompromisem. Dohoda dopadla výhodně pro venkov a vytvořila model těsnější spolupráce uskutečněný v budoucnosti, zejména ve vládní koalici sociálně demokratické a rolnické strany v letech 1936–39 a 1951–57. Tuto politiku ztělesňovali muži jako Per Albin Hansson (1885–1946) a Axel Pehrsson-Bramstorp (1883–1954), nastávající čelný představitel delegace rolnické strany. Jejich spolupráce, byť přerušovaná, umožnila sociálním demokratům vládnout téměř 40 let, od roku 1932 až do roku 1970, jen s jedinou přestávkou červenzáří 1936, kdy byl premiérem Axel Pehrsson-Bramstorp. Po celé období přitom získali pouze 2 × parlamentní většinu své strany ve 2. komoře (1941–45 a 1969–73).

S blížící se 2. světovou válkou se malicherné vnitropolitické spory odložily na pozdější dobu. Od prosince 1939 až do konce července 1945 se koaliční kabinet skládal z představitelů všech velkých stran, mimo komunistické, i když si sociální demokraté zachovali většinu pozic a podrželi si funkci premiéra v rukou Per Albina Hanssona. Hansson především usiloval dále rozvinout stát blahobytu, švédsky nazývaný *folkhemmet*.

Zahraniční politika

Po 1. světové válce se Švédsko stejně jako ostatní skandinávské státy rozhodlo vstoupit do Společnosti národů (SN), i když diskuse v parlamentu k této otázce nebyla jednoznačná. Společnost národů se mj. zabývala také otázkou Ålandských ostrovů, které byly chápány jako strategická záležitost. Na ostro-

vech žili švédsky mluvící obyvatelé, ale od roku 1809 je Rusko okupovalo současně s Finskem. Švédi se domnívali, že ostrovům má být poskytnuto tolik diskutované právo na sebeurčení a Ålandané toto právo sami oficiálně požadovali. V plebiscitu roku 1919 jich 95 % hlasovalo pro opětovné spojení se Švédskem. Finsko, které se roku 1918 osamostatnilo na Rusku, však odmítlo všechny švédské důvody na vrácení ostrovů, trvalo na zákonných právech nepřetržité suverenity a posléze poslalo na Ålandy armádu. Na počátku sporu odmítalo otázku ostrovů předat Společnosti národů, která však považovala své kompetence jednat o tomto sporném bodu za samozřejmé a nakonec před konečným rozsudkem Finsko i Švédsko souhlasily přijmout rozhodnutí SN. Komise doporučila Radě Společnosti národů, aby Ålandské ostrovy nadále patřily Finsku. Švédská veřejnost a vláda přijala rozhodnutí SN s rozčarováním. Ostrovy se alespoň neutralizovaly a obyvatelé obdrželi zvláštní práva, mj. používat švédštinu ve školách, zřídit místní samosprávy a muži byli zproštěni vojenské služby. V předvečer 2. světové války, kdy se Německo začalo zajímat o Baltské moře, Švédsko i Finsko zvažovaly ukončení demilitarizace Åland, záměry se ale nakonec nenaplnily.

Severské státy – Švédsko, Norsko, Dánsko a nyní i Finsko – přes drobné rozmíšky zvažovaly společný postup na mezinárodní scéně. V dubnu a květnu 1938 koncipovaly přepracovanou sbírku zákonů o neutralitě, zaručily se neúčastnit se velmocenských aliancí a války, nepovolit přelety vojenských letadel nad svými zeměmi. Vše ale nakonec dopadlo jinak a pouze Švédsko zůstalo v konfliktu neutrální.

V době hrozící militarizace přistoupila země k budování obrany. Z důvodů pacifistických nálad 20. let se výdaje na armádu značně omezily a otázky obrany země tvořily vážný vnitropolitický problém. Strany pravicového spektra podporovaly výdaje na obranu, armádu a také zvyšování početního stavu vojska. Levice však poněkud zaslepeně prosazovala opačné postoje.

Švédská ekonomika meziválečné doby

Po 1. světové válce následoval podobně jako v celé Evropě hospodářský úpadek. Až roku 1922 se podmínky začaly rychle

zlepšovat, znovu se obnovil export železa a železné rudy i dřevařských výrobků, i komunální a družstevní výstavba pomohla vrátit lidem zpět práci. A roku 1924 se Švédsko stalo vůbec první evropskou zemí, která se mohla vrátit ke zlatému standardu měny.

Na přelomu 20.–30. let však Švédsko opět zasáhla velká nezaměstnanost v souvislosti se světovou hospodářskou krizí. Odbyt pro těžařské a dřevařské výrobky nebyl pravidelný, a navíc se brzy k průmyslové krizi přidala i krize agrární, protože import srazil ceny obilí. Jednu z důležitých aktivit 30. let, jak po stránce ekonomické tak i sociální, tvořila bytová výstavba. Výstava o bydlení, uspořádaná roku 1930 ve Stockholmu, ukázala podnětné projekty částečně domácího původu, zčásti inspirované německým funkcionalismem. Důraz byl kladen na funkčnost, efektivnost a na eliminaci zbytečně nákladné výzdoby. Šlo o významnou událost architektonickou i uměleckou, pro nábytkářský průmysl, ale i výstavbu domů, která pomohla získat renomé „švédskému modernímu stylu“, jenž se ve světě brzy začal těšit velké popularitě. Výstavba a vybavení domů nového typu odpovídaly trendu jednoduchého stylu 20. století. V té době se také rozšiřovalo používání různých přístrojů pro domácnost.

V důsledku krize však v září roku 1931 Švédsko následovalo Británii a odstoupilo od zlatého standardu a stalo se pak jednou z mála zemí vyvážející kapitál. Devalvace švédské koruny dostatečně snížila cenu švédské papíroviny, železné rudy, železa i oceli, takže se export těchto základních vývozních produktů mohl mezi lety 1932–36 téměř zdvojnásobit. Zato ceny dovážených produktů vzrostly, ale celkové množství importu se snížilo, takže nedošlo k žádné obchodní krizi a země si dokázala udržet vyrovnanou obchodní bilanci.

V roce 1932 otřásl švédskou ekonomikou pád Kreugerova finančního impéria. Ivar Kreuger (1880–1932) patřil k nejvýznamnějším švédským i světovým průmyslníkům meziválečné doby. Ačkoli jeho otec vyráběl zápalky, kariéra I. Kreugera začala ve stavebnictví, které spočívalo na metodě lehčeného betonu, s níž se seznámil na cestě do USA. Firma začala vyrábět i zápalky a I. Kreuger spolu s americkou společností založil International Match Company. Ke konci 20. let už kontroloval

přes polovinu světové výroby zápalek a měl monopolní postavení v několika zemích, jimž poskytoval půjčky. Byl dokonce nazýván finančním čarodějem. Roku 1927 půjčil Francii 75 milionů dolarů a o rok později 125 milionů dolarů Německu. I. Kreuger se zabýval i důlní činností a vlastnil těžařskou společnost v severním Švédsku. Světová hospodářská krize vyvolala velké napětí a Kreuger musel požádat Švédskou národní banku o prolongaci úvěrů, což bylo velmi obtížné. Dne 12. května 1932 ho našli zastřeleného v jeho pařížském apartmá, zřejmě šlo o sebevraždu. Jeho průmyslové a finanční impérium se pak zhroutilo a švédská banka Skandinaviska Kredit AB, od níž čerpal prostředky, vyhlásila bankrot. Kreugerovo účetnictví bylo velmi složité a trvalo léta, než se vyrovnaly všechny účty. Jeho krach zničil tisíce investorů a důvěra v tradiční švédskou poctivost se rozplynula.

Švédsko se ze světové hospodářské krize a pádu Kreugerova impéria přesto dostalo dosti rychle. Vláda organizovala veřejně prospěšné práce, existovala i materiální pomoc v nezaměstnanosti. Zotavení Švédska z velké míry napomohl zlepšený stav zahraničních ekonomik, hlavně v Británii a Německu. Průmysl dokázal zefektivnit výrobní procesy využitím elektrifikace, mechanizace a vědeckého pokroku, takže roku 1935 byla produktivita o 20 % vyšší než roku 1929 s tím, že počet pracovních sil se zvýšil o pouhá 2 %.

Družstevnictví

Fenomén družstevnictví významně zasáhl do švédské ekonomiky i sociální situace. Mezi světovými válkami především družstevní bytová výstavba zaznamenala obrovský nárůst. Individuální družstevní bytová výstavba existovala dlouho a již roku 1923 ve Stockholmu založili společnost HSB (Spořitelna a stavební společnost nájemníků). Za první desetiletí HSB ručila za více než 8 000 bytových jednotek, vesměs v blocích obytných domů, z nichž každý měl od 4 až do 400 jednotek. HSB založila spořitelnu, obchodovala s hypotékami a spolupracovala též s družstevní pojišťovnou, aby měla dostatečný finanční kapitál. Spořitelní a bytová družstva se dočkala i legislativní podpory a městská správa Stockholmu přispívala na

jednotlivé projekty. Existovala i řada místních samostatných společností, které se mezi sebou už dále nesdružovaly. Družstva se ale ujala také v řadě dalších sektorů národního hospodářství. Třeba asociace obchodující s benzínem a automobilovým příslušenstvím vznikla již roku 1915. Velký význam mělo družstevnictví také v oblasti obchodu s potravinami.

Družstevní hnutí tvořilo velkou konkurenci pro soukromé podnikatele, ale přesto je ani zdaleka nedokázalo vytlačit z trhu. Družstevnictví dbalo na vysoké standardy správy podniku a dobrou kvalitu výrobků. Zaměřilo se více na spotřebitele nežli na zisk a pro své metody a ideály se těšilo důvěře dělnických odborů a sociálnědemokratické vlády.

Sociální záležitosti

Švédsko se po staletí vyrovnávalo se závažným problémem, který představoval alkoholismus. Proto vláda roku 1922 vypsala referendum o prohibici, které však mělo pouze konzultativní charakter. Výsledek hlasování byl velmi těsný: 889 000 pro a 925 000 proti, přičemž 59 % žen hlasovalo pro prohibici. Příklady z USA a Finska navíc nebyly právě povzbudivé, a tak Švédsko vypracovalo kompromisní metodu kontroly lihovin. Potravinové lístky (*motbok*) na lihoviny se užívaly v letech 1917–1955, než byl kontrolní systém zrušen. Po krátkém vzestupu mimořádné konzumace lihovin se lidé přizpůsobili normálnímu zvyku požívání alkoholu, i když alkoholismus zůstal a zůstává vážným společenským problémem.

Příznivé ekonomické podmínky nastartované roku 1922 konjunkturou usnadnily cestu ke splnění naléhavých sociálních požadavků. Sociální demokraté jako první propagovali sociální reformy, ale i většina členů ostatních stran uznávala, že spravedlnost a národní blahobyt vyžadují podstatné změny ve společnosti. I konzervativci, kteří odmítali princip státní intervence, si uvědomili, že lze koncipovat programy sociálních reforem, mj. podle vzoru britských konzervativců. Také liberálové měli snahu podpořit cíle reformy, ne-li metody k jejímu prosazení. Rovněž agráři zaujali praktickou pozici, a to výměnou podpory sociální reformy za zaručené výdělky pro zemědělce. Pouze komunisté se domnívali, že jakékoliv reformy

prováděné ostatními stranami nemají smysl a jejich jediným účelem je obelhat proletariát a odvést ho od revoluční cesty, ale nedostávalo se jim síly ani podpory, aby mohli uskutečnit po vzoru ruských bolševiků proletářskou revoluci.

Pro obtížnou shodu demokratických stran na jednotlivých reformách a jejich hloubce se změny prováděly zvolna a postupně, krok za krokem, s mnoha kompromisy i polovičatými opatřeními. Naléhavou potřebu změn přitom vyvolala škála sociálních problémů. Přes dílčí povahu reformních kroků, docházelo ke znatelnému pokroku, bylo přijato zvýšení nemocenského pojištění a zákon o smírčím řízení ve věci dělnických sporů. Poté, co vznikla koalice sociálních demokratů a rolnické strany, se dostalo podpory výstavbě bytů a organizování veřejných prací, stát uzákonil pojištění proti nezaměstnanosti, daň z příjmu se zvýšila o 20 % a výrazně narostla i dědická daň. Díky vyššímu výběru daní především od movitějších občanů pak mohly růst starobní důchody, poskytovaly se dávky v mateřství, manželské půjčky, příspěvky vdovám a dětem, či subvence na obědy ve škole; pro dělnické profese se uzákonilo 12 dní dovolené.

Ve volbách roku 1936 zvítězili sociální demokraté v čele s Per Albinem Hanssonem, dědicem popularity velké osobnosti Hjalmara Brantinga. Hansson velmi pečlivě zvažoval své možnosti a nakonec pozval rolnickou (agrární) stranu, aby se podílela na vládní koalici.

Základem pro vyjednání mezi zaměstnanci a zaměstnavateli se stal konsenzus, že obě skupiny nemají pouze protichůdné zájmy. Naopak se kladl důraz na skutečnost, že je pro obě strany výhodnější řešit rozdílné názory kompromisem, než podstupovat možné spory.

Velmi kolísavá politická rovnováha měla za následek časté přesuny moci, byť sociálním demokratům stoupala všeobecná podpora voličů a s tím i jejich sebevědomí. Přitom když sociální demokraté začali uskutečňovat své cíle, a zejména po dosažení vedoucí pozice ve vládě, modifikovali mnohé dlouhodobě hláсанé názory, mj. požadavek zrušit monarchii.

V jednom bodě přitom mezi všemi demokratickými stranami panovala shoda jen s nepatrnými rozdíly, a to v souhlasu s politikou neutrality.

Švédsko za 2. světové války

Už na podzim roku 1939 se Švédsko vzhledem k ruským požadavkům vůči Finsku ocitlo v reálném ohrožení. Švédsko k Finsku vázala tisíciletá tradice a citové svazky a tato bývalá východní provincie, kde stále žilo mnoho Švédů i švédsky hovořících Finů, byla stále chápána jako nárazník proti letitému nepříteli – Rusku. Menší pobaltské státy pohltit hned po paktu Ribbentrop-Molotov v létě 1939 sovětský totalitní režim a v říjnu SSSR důrazně „požádalo“ Finsko, aby mu poskytlo vojenské základny i územní ústupky. O týden později se Švédsko, Dánsko a Norsko podílely na společné deklaraci vůči SSSR, že zásah proti Finsku bude považován za úder proti všem severským státům. Dne 18. října 1939 se hlavy všech čtyř severských států (tedy včetně Finska) i s ministry zahraničí sešly ve Stockholmu a zavázaly se, že budou solidární, i když nepadl slib přímé vojenské povinnosti. Když Rusové 30. listopadu 1939 zaútočili na Finsko, ve Švédsku vypuklo veliké roztrpčení.

I když Dánsko a Norsko vyhlásilo v konfliktu zvaném zimní válka neutralitu, Švédsko tak tentokrát neučinilo a v dalších týdnech poslalo množství zbraní a munice z vlastních arzenálů do Finska. Přes 8 000 Švédů se přihlásilo jako dobrovolníci do sovětsko-finské války. Finové překvapili své protivníky tvrdošíjnou obranou a Sověty chystaný „blitzkrieg“ se změnil v krvavý konflikt, který je stál mnoho sil. Přesto obrovský nepoměr sil donutil Finsko 12. března 1940 ke kapitulaci a podpisu mírové smlouvy se SSSR, kterou muselo odstoupit část svého výsostného území.

Po 9. dubnu 1940, kdy Dánsko a Norsko napadlo nacistické Německo, řešili Švédové znovu dilema, zda pomoci napadeným sousedům, či zůstat neutrální. Druhý postup nakonec zvítězil, Švédské království ale přijalo tisíce uprchlíků, zejména zachránilo před holocaustem mnoho dánských Židů.

Švédové nechtěli v rámci neutrality povolit, aby se přes jejich území vozila německá výzbroj na sever Norska, ale nakonec svolili, aby vlak naložený zdravotnickými potřebami a léky,

a zřejmě i nedovoleným materiálem, a dokonce personálem, mohl projet jejich územím.

Přes svou neutralitu muselo Švédsko chtít nechtít dlouhodobě uvažovat i o případné obraně svého území před agresí. Vojenský rozpočet byl během válečných let soustavně posilován (k největšímu navýšení došlo po změně vlády v roce 1930), a tak před koncem války bylo na armádní výdaje vynakládáno na 600 miliónů \$ ročně.

Byly zřízeny nepřetržité letecké hlídky. Několikrát během války byl povolán do zbraně plný stav armády o síle 600 000 mužů a 110 000 žen do dobrovolnických obranných oddílů. Protivzdušná obrana byla vyzbrojena lehkými rychlopalnými protiletadlovými děly Bofors, které se vyráběly v licenci USA. Také námořnictvo se snažilo bedlivě hlídat, aby německé ponorky nenarušovaly výsostné vody.

Když v červnu 1941 po napadení SSSR hitlerovským Německem znovu začala válka ve Finsku, na nátlak Němců učinili Švédové další ústupky. Nejenže Švédsko dovolilo celé 163. Engelbrechtově divizi, aby se přepravovala napříč severním Švédskem na finské bojiště, ale kapitulovalo i před německými požadavky používat švédské moře a vzdušný prostor k transportům do Finska. Tyto už zdaleka ne neutrální ústupky se omlouvaly a vysvětlovaly jako poskytnutí pomoci spřátelěným Finům, kteří čelili sovětské agresí. Jistě závažnějším důvodem byly obavy z německých represálií v případě odmítnutí požadavků.

Pomoc Švédska ale šla i jiným směrem – do Norska. Tuto snahu skutečně vřele podporovala většina občanů a představovaly ji zejména zásilky potravin, prefabrikovaných domů, zdravotnického materiálu a léků i jiných nezbytných životních potřeb. Stovky mladých Norů bylo také ze Švédska posláno na výcvik do Camp Little Norway v Kanadě, anebo je školili přímo ve Švédsku jako „policisty“, aby po válce a ukončení nacistické okupace mohli převzít dozor nad pořádkem v Norsku.

I když Švédsko válečný střet přímo na jeho území nezasáhl, účinky války se i zde vážně projeví. Mimořádná ekonomická soběstačnost a pečlivé plánování sice zabránilo zoufalému nedostatku potravy, jaký panoval jinde v Evropě, i když nedostatek paliv, kávy a ostatního „koloniálního zboží“ přinesl strá-

dání také Švédům. Pro hitlerovské Německo a jeho válečné úsilí byla velmi zajímavá především švédská železná ruda a kuličková ložiska. Přes německé naléhání se však do roku 1942 import i export snížil na méně než polovinu jejich normální úrovně. Část zboží Švédi pašovali flotilami rychlých motorových člunů, což se týkalo hlavně kuličkových ložisek, které dodávali Velké Británii. Mezi Stockholmem a Londýnem byla také udržováno letecké spojení, obstarávající kurýrní službu.

Čas od času měli německé invazní síly přikázáno přichystat úder proti Švédsku. Zřejmě nejnebezpečnější doba nastala na jaře 1943, o čemž však většina společnosti naštěstí neměla tušení. Nacistické síly v Norsku tvořilo 25 pancéřových divizí a 400 000 vojáků wehrmachtu, zatímco roku 1943 měli Švédové jen 185 000 mužů ve zbrani, z čehož ale jen 50 000 vojáků bylo vycvičeno v terénu. Němci mohli počítat i se svou převahou ve vzduchu, kterou by narušili další mobilizaci celého švédského vojenského potenciálu. Ve Švédsku také působila velmi malá nacistická strana, jež zde však nezískala větší podporu a v riksdagu neměla žádného zástupce.

Jak se válka vyvíjela, měnil se i postoj švédské politiky, která byla stále méně ochotna naslouchat příkazům nacistů. V srpnu 1943 vláda uvalila restriktce na nákladní dopravu mezi Německem a Norskem přes území Švédska včetně výsostných vod, od září 1944 povolila průjezd přes švédské území pouze lazaretním vlakům, jež směřovaly z Německa do Finska. Roku 1944 byl opět silně zredukován export kuličkových ložisek, jelikož se jednalo o strategickou komoditu pro německý válečný průmysl. Hlavním strůjcem politiky neutrality byl Per Albin Hansson, sociálně demokratický premiér koaliční vlády, ale k neutralitě se hlásili bez výjimky všichni členové kabinetu a stejně tak král Gustav V., který zastával proněmecké postoje v 1. světové válce, byl nyní velkým zastáncem neutrality.

Mezi významné postavy 2. světové války patří Raul Wallenberg (1912–1947?). Narodil se v bohaté rodině, jejíž příslušníci náleželi k významným švédským bankéřům, diplomatům i politikům. Studoval v USA architekturu, hovořil plynne několika jazyky, což ho předurčilo k diplomatické kariéře. V červnu 1944 nastoupil jako první sekretář na švédském vyslanectví v Budapešti a tento post se stal pro jeho další působení na-

prosto stěžejní. Za šest měsíců roku 1944 se mu podařilo zachránit na 100 000 maďarských Židů před koncentračními tábory nacistů. Po osvobození Budapešti Rudou armádou byl Sověty zajat a jako domnělý americký špion dopraven do Moskvy, kde za dosud nevyjasněných okolností v sovětském gulagu zřejmě roku 1947 zemřel. Dodnes je považován za jednoho z nejvýznamnějších Švédů.

Švédsko jako cíl válečných uprchlíků

Před válkou nebylo Švédsko příliš vyhledávanou zemí, žilo zde přibližně 1 000 uprchlíků ze SSSR a asi 3 500–4 000 uprchlíků z nacistického Německa. Utečenci z Norska začali přicházet ihned, jakmile zemi napadla německá armáda. Počet imigrantů z Dánska se začal zvyšovat až po vyhlášení výjimečného stavu nacisty v srpnu 1943. Proud zesílil v průběhu října 1943, kdy v Dánsku začali Němci organizovat protižidovskou kampaň. Tehdy žilo v Dánsku okolo 7 000 Židů. Někteří z těchto uprchlíků přišli do Švédska legálně, jelikož od švédských konzulárních úředníků získali víza. Na druhou stranu bylo velice nesnadné získat povolení legálně opustit okupované Dánské království, a tak mnoho Dánů překonalo Øresund ilegálně. Součástí všeobecného exodu se stal i exodus židovský, o němž jsme se už stručně zmínili, a to za vydatné organizované pomoci dánských dobrovolníků. Dánští rybáři převezli téměř 7 000 Židů přes Sundský průliv. Celkem se uskutečnilo 600 až 700 plaveb z různých míst východního pobřeží Sjealandu a Kodaně. Do Švédska se tak podařilo doslova před zraky nacistů přepravit asi 95 % dánských Židů, což nikde ve světě nemělo obdoby.

Švédsko se ale stalo i cílem pro uprchlíky z pobaltských zemí. První skupiny přišly v době první sovětské okupace tří malých pobaltských států (1939–40), kterou posléze vystřídala okupace nacistická (1941), a to v letech 1940–43. Ovšem největší intenzita útěků nastala na podzim 1944 po příchodu Rudé armády „osvoboditelky“ do Estonska, Lotyšska i Litvy, spojenému s masakry zdejších obyvatel a jejich stěhováním do gulagů. Zvláštní postavení přitom zaujímali tzv. Švédští Estonci, což byli potomci Švédů usedlých v Estonsku před

mnoha pokoleními. Díky svému původu právě oni rychle získávali švédské občanství.

Během války však žili ve Švédsku i uprchlíci z Francie, Nizozemska či Belgie. Hrabě Folke Bernadotte přiměl Červený kříž, aby ještě za válečných operací převezl do Švédska na 20 000 osvobozených a zubožených obětí koncentračních táborů, které do země dorazily v březnu a květnu 1945, čímž mnoha z nich zachránili život. Později do Švédska přivezli dalších 10 000 obětí, které přežily nacistické běsnění, a to na přímou žádost UNRRY. Mnoho z těchto příchozích pocházelo ze západní Evropy. Jakmile se aspoň částečně zotavili, vraceli se zpět do svých domovů. Mezi uprchlíky se ale ocitla také část lidí bez domova (*displaced persons*) – Češi, Maďaři, Poláci, Sudetští Němci – ti svůj možný návrat zvažovali hlavně po změně politické situace ve svých vlastech, které se staly součástí komunistického bloku.

Vývoj po roce 1945

Otevírání se světu

Po hrůzách 2. světové války Švédsko přehodnotilo svůj postoj a vzdalo se absolutní neutrality. Jako další země západní Evropy přijalo Marshallův plán, který zemi poskytl významné finanční zdroje na obnovu poválečného hospodářství. Svůj neutrální postoj si však zachovalo v poměru vůči vojenským uskupením a nestalo se členem žádného z nich.

Roku 1946 vstoupilo do Organizace spojených národů a plně se zapojilo do různých mezinárodních společenství ekonomického či měnového charakteru, zejména do OEEC, později OECD. Švédsko přitom požívalo renomé neutrálního a neangažovaného státu, který vzhledem k počtu obyvatelstva byl považován za malou zemi. Proto se jeho diplomaté stali žádaní při řešení různých konfliktních situací v celém světě. Švédské civilní i vojenské oddíly vykonávaly dozor nad zachováváním příměří a humanitární pomoci ve válkou rozdělené Koreji (1953), dále na Středním východě (1956–57), v Kongu (1960–64), na Kypru (60. léta) a na Sinajském poloostrově (70. léta). Když Švédsko zastávalo místo v Radě bezpečnosti OSN, jeho stanovisko někdy odpovídalo stanoviskům západních demokracií, ale někdy i názorům SSSR. Švédský postoj byl často z politického stanoviska nejasný, neboť se spíše opíral o právní než o politické zřetele.

Švédské království v rámci mezinárodního angažmá přišlo o některé své význačné osobnosti. Jednou z nich byl Folke Bernadotte (1895–1948), který ke konci 2. světové války zachránil mnohé oběti z nacistických koncentračních táborů. Stal se předsedou švédského červeného kříže. V květnu 1948 přijal důležitou funkci u OSN a odešel v roli zprostředkovatele na Střední východ, aby pomohl sjednat a uzavřít dohodu mezi Židy a Araby. Navrhl možnost řešení konfliktu 16. září 1948, o den později 17. 9. na jeho automobil spáchala atentát izraelská podzemní teroristická organizace a F. Bernadotte útoku podlehl.

Druhým významným Švédem, který zahynul při urovnávání válečného konfliktu, byl Dag Hammarskjöld (1905–1961), který působil ve funkci generálního tajemníka OSN. Angažoval se jako politik i ekonom, od roku 1946 pracoval na švédském ministerstvu zahraničí, v letech 1951–53 působil jako ministr bez portfeje, aby jej roku 1953 zvolili jako představitele neutrální země generálním tajemníkem OSN. Snažil se o mírové řešení sporů v Africe. Dne 18. září 1961 mělo jeho letadlo v blízkosti Ndola v Zambii havárii a Dag Hammarskjöld přišel o život. Roku 1961 obdržel Nobelovu cenu míru, jako zatím jediný člověk, jemuž byla cena udělena až po smrti.

Sovětská invaze do Maďarska (1956) vyvolala ve švédské společnosti pobouření a země se pak stala cílem maďarského exilu. Stejná situace se opakovala roku 1968, kdy Československo okupovala vojska Varšavské smlouvy. Při demonstraci na podporu Československa vystoupil Olof Palme, budoucí premiér, s projevem v němž mj. řekl: „My, Švédové, jsme hluboce otřeseni novou situací v Československu. Cítíme rozhořčení, pobouření a zoufalství. Jsme hluboce zarmouceni a zklamáni. Československo neleží daleko, jeho občané jsou blízko.“ Švédští politici i společnost se ale značně kriticky stavěli i proti apartheidu v Jihoafrické republice či poměrům v jihoamerických státech a dlouho také i v USA.

Zkušenosti skandinávských států s válečnými událostmi 2. světové války je nutily uvažovat o obraně proti možnému agresorovi. Opět se tak vynořila myšlenka na vzájemnou spolupráci. Roku 1948 Švédsko podniklo pokus o sjednocení států Skandinávie v alianci, která by hájila neutralitu. Dánsko a Norsko prožily nedávnou nacistickou okupaci a s vědomím, že pokusy o předválečnou společnou obranu neměly úspěch, plány odmítly a oba státy vstoupily do NATO. Finsko z obavy před SSSR úzkostlivě udržovalo neutralitu, a Švédsko tak zůstalo osamoceno. Roku 1952 však Dánsko navrhlo vytvořit Severskou radu, která bez vojenských závazků měla zajistit diskusi o obecných sporných otázkách v ekonomických, sociálních i kulturních záležitostech. Rada zahrnovala jak Dánsko, Norsko a Švédsko, tak i Finsko a od 2. světové války samostatný Island. Severská rada iniciovala výzkum v mnoha otázkách: most přes Öresund, vzdělání se všemi jeho aspekty, znečišťo-

vání vody a ovzduší, patenty, sociální práva námořníků, zdravotnictví, dopravu, služby pro spotřebitele, respektování zákonů tiskem apod.

Vzájemná spolupráce severských zemí se však projevila už dříve, mj. i roku 1946 při založení letecké společnosti SAS (*Scandinavian Airline System*) z vlajkových leteckých společností Dánska, Norska a Švédska.

Budování státu blahobytu

Vytváření švédského sociálního státu, který se stal snem a vzorem pro mnoho levicových politiků světa, mělo pochopitelně počátek mnohem dříve než ve druhé polovině 20. století. Již roku 1913 po vleklých diskuzích došlo k uzákonění „lidových důchodů“, které dostávali všichni bez ohledu na sociální status a příjem. Švédský model starobních penzí byl univerzální, jelikož agrární kruhy nechtěly, aby sociální politika zahrnula jen dělníky v průmyslu, a tím byl položen základ celého rozsáhlého sociálního systému pro všechny obyvatele.

V poválečném období měla sociální politika za cíl zajistit plnou zaměstnanost s vysokou produktivitou práce. Sociální demokraté propagovali rozsáhlý systém rodinných přídatků a sociálních služeb, které ženám umožnily uvolnit se z domácnosti a usnadnily jim přístup na pracovní trh.

Model švédského sociálního státu má přitom řadu aspektů. Hlavně využívá aktivní politiku zaměstnanosti, což umožňuje maximálně kontrolovat nezaměstnanost. Pro systém sociálního zabezpečení byl důležitý předpoklad aktivní účasti osob na trhu práce. Existuje rozsáhlý sektor veřejných služeb ve zdravotnictví, školství a vlastních sociálních službách. Stát také reguloval a subvencoval oblasti jako zemědělství či bytovou výstavbu. Pro Švédsko je typické vysoké zdanění, které umožňuje financování celého systému. Dnes však z důvodů úspor dochází k redukci sociálního státu, stejně jako v jiných zemích.

Po 2. světové válce spolu s novým hospodářským rozmachem došlo také ke strukturální změně v zahraničním obchodu. Stejně jako dříve byl důležitý export železné rudy a železných výrobků, dřeva, papíru. Ovšem v poválečném období

se Švédsko snažilo o modernizaci a zdokonalení propracovanosti těchto produktů, a zejména o to, aby nevyváželo jen suroviny (rudu, dřevo), ale jejich zpracováním vytvářelo konkurenceschopné výrobky s vysokou mírou přidané hodnoty. Zaměřilo se proto na výrobu kancelářských strojů, parních turbín, osobních i nákladních automobilů, lodí, lékařských zařízení, nástrojů a potřeb, textilu, plastické hmoty, telekomunikačních zařízení, nábytku a podobně. Přitom celých 40% této produkce šlo na export. Některé složité výrobky však potřebovaly různé komponenty, které Švédové nemohli vyrobit, což zase vedlo ke zvýšení importu. Vedle průmyslu měla i zemědělská produkce vzestupnou tendenci. Za velké hospodářské konjunktury a nevelké domácí populace, jejíž počet spíše stagnoval, došlo k náboru pracovních sil do průmyslu ze zahraničí, jednak ze sousedních zemí, hlavně Finska a Dánska, ale i z Itálie, dnes už bývalé Jugoslávie či Řecka.

Švédsko pokračovalo v budování státu blahobytu. V průmyslu i v zemědělství provázel růst produktivity stálý pokles počtu zaměstnaných dělníků. Pracovní doba se snižovala, od roku 1953 měli dělníci už 3 týdny dovolené, v 60. letech 4 týdny a uprostřed 70. let 5 týdnů. Počínaje rokem 1975 činila pracovní doba v průměru 40 hodin týdně a některé firmy již zaváděly 36hodinový pracovní týden.

Na vnitřním, ale i celosvětovém trhu se úspěšně etablují velké firmy: Volvo, SAAB-Scania, ASEA, Electrolux, L. M. Ericsson, SKF (kuličková ložiska), Svenska Tändsticks (zápalky), které prodávaly své produkty do ciziny, ale často měly vlastní podniky či alespoň pobočky v jiných zemích.

Ve druhé polovině 20. století došlo i k revizi švédské ústavy. Původní ústavu z roku 1809 byla od roku 1954 podrobována důkladnému zkoumání především právních expertů a o 20 let později vystoupila v platnost ústava nová – *Dokument o řízení státu z roku 1974*. Vedle řady dílčích bodů nová ústava obsahovala dvě závažné změny. První přinesla zrušení dvoukomorového parlamentu (zaveden roku 1866) a zřízení jednokomorového riksdagu o 350 členech. Už roku 1976 se počet členů změnil na 349, když hned první volby do parlamentu přinesly socialistickým a nesocialistickým stranám rovný počet hlasů 175 : 175 a došlo k politickému patu. Myšlenku jed-

nokomorového parlamentu dlouho obhajovali liberálové a jen neochotně ji přijali sociální demokraté, kteří disponovali trvalou většinou v pomalu se měnící 1. komoře. Nakonec se dohodli na jednokomorovém parlamentním systému s avizovaným snížením o jedno křeslo (1976).

Druhá významná změna se týkala okleštění královské moci. Král ztratil většinu svých pravomocí, jeho role je dnes spíše ceremoniální a reprezentativní – je hlavou státu a hlavním představitelem země. V ústavě je jasně řečeno, že: „Veškerá moc společnosti ve Švédsku vychází z lidu.“ 1. článek o základních zákonech pak pokračuje: „Švédská demokracie je založena na svobodě názoru a na všeobecném a rovném hlasovacím právu a má se uskutečňovat zastupitelským a parlamentním politickým zřízením a místní samosprávou.“

Roku 1979 došlo také k úpravě nástupnictví na paňovnickém stolci. Od roku 1980, aby se odstranila diskriminace, bylo ustanoveno, že nástupnické právo na trůn náleží nejstaršímu potomku stávajícího vládnoucího monarchy, a to bez ohledu na pohlaví dědice.

Cesta do Evropy

Podobný hospodářský a politický vývoj ve skandinávských zemích byl patrný i ze žádostí zdejších států o vstup do Evropského hospodářského společenství, předchůdce současné Evropské unie. Jako první ze severských států přistoupilo k tehdejšímu Evropskému společenství Dánské království k 1. lednu 1973. Jen postoj Norska vůči společenství byl problematičtější. Norsko, vzhledem k tomu, že Británie – jeho klíčový hospodářský partner – podala přihlášku do EHS roku 1961, ji o rok později následovalo. Snahy Británie však tehdy vetovala Francie, což umožnilo Norům přihlášku stáhnout, stejně tak se stalo i při druhém vetu Francie roku 1967. Další pokusy Norska o vstup do EHS pak odmítla domácí referenda v letech 1972 a znovu 1994.

Dne 1. ledna 1995 se tak už Evropská unie rozšířila jen o Finsko, Švédsko a Rakousko. Vstup do EU podporovaly hlavní švédské politické strany, i když některé, mj. sociální demokraté, se musely vyrovnávat s euroskeptickými proudy v rámci vlastní strany.

Švédi v referendu, které se konalo o rok dříve, poměrně těsně 52,3 % hlasů odsouhlasili vstup do EU, když se plebiscitu zúčastnilo 83,3 % oprávněných občanů. Roku 2003 se konalo další referendum o přistoupení k Evropské ekonomické a měnové unii. Švédové se však odmítli vzdát svého tradičního plátidla – švédské koruny. Při 82,6% účasti celkem 55,9 % voličů hlasovalo proti přijetí eura.

Poválečné období je spjaté s vládou dvou švédských králů, Gustava VI. Adolfa (Gustaf VI. Adolf) a Karla XVI. Gustava (Carl XVI. Gustaf). První z nich na švédský trůn nastoupil po svém otci Gustavu V. a během své vlády se stal svědkem obnovy a proměny země po 2. světové válce. Vedle svých státních povinností se Gustav VI. Adolf věnoval rovněž svému velkému koníčku archeologii a účastnil se archeologických expedic v Číně, Řecku, Itálii i na Kypru. Shromáždil také vůbec největší soukromou sbírku čínské keramiky na světě.

Králův nejstarší syn, též Gustav Adolf (1906–1947), vévoda västerbottenský, byl následníkem trůnu, ale při návratu z Nizozemska za mezipřistání na kodaňském letišti mělo letadlo nehodu a vévoda se stal jednou z obětí havárie. Nástupcem se tak stal jeho syn Karl Gustav, který se trůnu ujal po smrti svého děda Gustava VI. Adolfa roku 1973 a nastoupil na trůn jako Karel XVI. Gustav.

Karel XVI. Gustav (* 1946) je na švédském trůnu dodnes. Ze sňatku se Silvií Sommerlathovou, kterou poznal během olympijských her v Mnichově 1972 a jež má německo-brazilský původ, se narodili korunní princezna Viktorie (* 1977), princ Karel Filip (* 1979) a princezna Madeleine (* 1982).

Dne 19. června 2010 se korunní princezna Viktorie provdala za Daniela Westlinga, jehož budou přes občanský původ nyní nazývat „jeho královská jasnost princ Daniel, vévoda z Västergötlandu“. Svatební obřad se konal ve Stockholmu, a to přesně na den 34 let poté, co měli svatbu rodiče princezny. Na velkolepou oslavu se vedle početného domácího publika sjelo tisíce lidí z celého světa, včetně mnoha představitelů rodů panujících monarchů.

Nelze opomenout, že za posledních 25 let došlo ke dvěma atentátům, jež doslova otrásly jinak stabilní švédskou společností. Útoky přitom mířily na osobnosti, které se výrazně

zapsaly do moderních švédských dějin. První z nich byl namířen na sociálnědemokratického premiéra Olofa Palmeho (1927–1986). Palme získal vysokoškolské vzdělání jednak v USA a poté na stockholmské univerzitě, kde studoval práva. Počátkem 50. let vstoupil do sociálnědemokratické strany a roku 1953 se stal osobním tajemníkem premiéra Tage Erlandera. Roku 1958 byl zvolen do parlamentu a už o pět let později (1963) se stal členem vlády jako ministr bez portfeje. Dva roky na to zastával post ministra komunikací a roku 1967 byl jmenován ministrem školství a církevních záležitostí. Poté, co T. Erlander odstoupil z čela vlády i své strany, stal se O. Palme jeho nástupcem. V letech 1969–76 byl premiérem, v letech 1976–82 předsedou strany, avšak bez vládní odpovědnosti. Tu mu přinesly až vyhrané volby roku 1982, kdy se stal opět ministerským předsedou a úřad zastával až do 28. února 1986, kdy na něj ve Stockholmu spáchali atentát. Iničiátoři ani samotný pachatel atentátu dodnes nebyli odhaleni a smrt Olofa Palmeho měla dopad nejen na celou politickou scénu ve Švédsku, ale zasáhla i zahraničí. O. Palme měl úzké vztahy se sociálnědemokratickými politiky v řadě zemí Evropy, mj. s Bruno Kreiskyem z Rakouska či Willy Brandtem ze SRN. Ovšem pro mnohé byl kontroverzní osobou. Neváhal kritizovat USA za aktivní zbrojní politiku i válku ve Vietnamu. Na druhé straně ostře odsoudil sovětskou invazi do Československa, kritizoval Frankův režim ve Španělsku a Pinochetův v Chile. Podporoval Africký národní kongres v jeho boji s apartheidem, ale i terorismem zdiskreditovanou Organizací pro osvobození Palestiny.

Každopádně jeho smrt, ale i to, že se nepodařilo vraha či vrahy odhalit a dopadnout, otřásl důvěrou švédské společnosti jak v demokratické principy vztahujících se k politické sféře, tak k policii i justici.

O. Palme měl osobní vztah i k naší zemi. Roku 1949 pobýval v západních okupačních zónách Německa, odkud se zajel podívat do Prahy, a seznámil se tak se situací v Československu po únorovém komunistickém puči. Poznal tu i studentku Jelenou Rennerovou, které hrozil postih od komunistů za její demokratické aktivity. Palme s ní uzavřel v prosinci 1949 sňatek, který jí umožnil vycestovat ze země, jež uzavřela svým občanům hranice. Manželství formálně trvalo do roku 1952, kdy se rozpadlo.

Necelých 20 let od vražedného útoku na Palmeho byl spáchan atentát i na sociálnědemokratickou političku Annu Lindh (1957–2003), která zastávala od roku 1998 do své smrti roku 2003 ve vládě premiéra Görana Perssona post ministryně zahraničních věcí, když už dříve ve vládě Ingvara Carlssona byla ministryní životního prostředí. Od roku 1984 byla poslankyní riksdagu za sociální demokracii. Patřila mezi nejpoblárnější političky ve Švédsku, jako ministryně zahraničních věcí se například vymezila vůči válce v Iráku. Obecně ji považovali za nástupkyni Görana Perssona v čele sociálnědemokratické strany i v čele vlády. Tyto naděje padly 10. září 2003, kdy Anna Lindh bez osobní ochranky procházela obchodními domy v centru Stockholmu, kde ji útočník pobodal mnoha ranami a ona zranění přes celonoční operaci podlehla v ranních hodinách 11. září 2003. Atentátník byl tentokrát dopaden a odsouzen, ale to nic neměnilo na rozpadu „jistot“, že se politici mohou pohybovat jako běžní občané bez ochranky. Navíc fakt, že šlo o „cizince“ Mijaila Mijailoviče (byť „psychicky vyšitnutého“ a narozeného přistěhovalcům už ve Švédsku), jinak vesměs tolerantní švédskou společnost zčásti vyhranil i proti pokračující migraci, zejména z „problémových“ zemí. Přesto je Švédsko dodnes chápáno – a též se samo pokládá – za velmi tolerantní zemi i pro přistěhovalce.

Švédsko viděno zvenčí

Když se řekne „Švédsko“, mnoho osob si vybaví především království „tří korunek“, čistou přírodu, značky automobilů Volvo a SAAB, motorky, zahradní sekačky a lesnické pily Husqvarna, nábytek firmy IKEA, ale pochopitelně také slavné sportovce, ať již se jedná o švédské hokejisty, kteří působí v kanadsko-americké NHL, či fotbalisty, kteří oblékají dresy různých evropských velkoklubů, z nichž asi nejznámější je Zlatan Ibrahimović (* 1981). Švédsko za hranicemi své země též proslavili tenisté jako fenomenální Björn Borg (* 1956) a Mats Wilander (* 1964) či lyžaři Ingemar Stenmark (* 1956) a Sixten Jernberg (* 1929). Švédsko skoro před sto lety ale proslavilo také pořádání letních Olympijských her, které se konaly roku 1912 ve Stockholmu.

Mezi velmi známé hudební skupiny patří dodnes v celém světě populární skupina ABBA. Jméno je složeno z křestních jmen jejích protagonistů: Agnetha Fältskog (* 1950), Benny Andersson (* 1946), Björn Ulvaeus (* 1945) a Anni-Frid Lyngstad (* 1945). ABBA působila v letech 1972–82, je známá například díky skladbám *Dancing Queen*, *Take a Chance on Me*, *The Winner Takes It All*. K širší známosti skupiny přispěl i nedávno uvedený film *Mamma Mia*. Populární je i skupina Roxette, v níž se sešli Per Gessle (* 1959) a Marie Fredriksson (* 1958), a to především díky skladbám *It Must Have Been Love* či *Joyride*.

Z filmové produkce vynikly filmy světoznámého režiséra Ingmara Bergmana (1918–2007), který je považován za největšího švédského režiséra, proslavil se mj. filmy *Sedmá pečeť*, *Mlčení*, *Lesní jahody*, *Scény z manželského života* a řadou dalších, z nichž tři: *Pramen panny* (1961), *Jako v zrcadle* (1962) a *Fanny a Alexandr* (1984) získaly Oscara a další pak nominaci na tuto prestižní cenu. Ke známým filmařům patří i Max von Sydow (* 1929), jinak také vynikající herec, a k nejznámějším herečkám pak Ingrid Bergmanová (1915–1982), trojnásobná držitelka Oscara, kterou asi nejvíce proslavil Felliniho *Sladký život*.

Jsme-li u kultury, zřejmě nejznámějším švédským spisovatelem je August Strindberg (1849–1912), který získal celosvětovou proslulost díky románu *Červený pokoj*. Velkou popularitu, především za hranicemi Švédska, si získal svými knihami i lékař a humanista Axel Munthe (1857–1949), který se stal i lékařem královské rodiny: *Kniha o životě a smrti* ad. K dalším populárním spisovatelům patří nositelé Nobelovy ceny: Selma Lagerlöf (1858–1940), Verner von Heidenstam (1859–1940) a Pär Lagerkvist (1891–1974). Oblíbená, a to mezi dětmi i dospělými nejen ve Švédsku, ale i u nás a po celém světě jsou díla spisovatelky pro děti a mládež Astrid Lindgrenové (1907–2002). Děti znají její *Pipi dlouhou punčochu*, *Děti z Bullerbynu* či *Ronju, dceru loupežníka*, *Bratři Lví srdce* a další knížky, z nichž mnohé se dočkaly i filmové podoby. V posledních letech se stala světovým bestsellerem trilogie předčasně zesnulého novináře a spisovatele Stiega Larsona (1954–2004) *Milénium*, které se ve Švédsku i v USA dočkala filmového přepisu a právě se natáčí i televizní seriál. Zájemce o další informace o švédské literatuře pak odkazujeme na *Slovník severských spisovatelů*.

Česko-švédské vztahy

Česko-švédské vztahy byly od počátku středověku poměrně skromné. Je doloženo několik švédských šlechticů, kteří studovali na pražském vysokém učení založeném Karlem IV. Pražská univerzita totiž před založením švédské univerzity v Uppsale roku 1477 tvořila jedno z míst (vedle univerzit v říši, Francii a Itálii), kde Švédové mohli získat patřičné vzdělání, což ovšem platilo jen do doby husitské. Další zásadnější kontakty buď nebyly, anebo se o nich nedochovaly doklady. Situace se ale měla záhy změnit. K dalším stykům v rámci univerzitního vzdělávání patří založení *Colegia nordica* na olomoucké jezuitské koleji roku 1578. Tento seminář byl výslovně určen pro studenty katolického vyznání pocházející právě ze severní Evropy, tedy i ze Švédska.

K intenzivnějším kontaktům obou zemí pak dochází během třicetileté války. Během líčení jsme již zmínili krvavou bitvu u Jankova, ovšem švédská vojska operovala na našem území již mnohem dříve a vedle obléhaných, vypleněných a vypálených měst po nich zbyly dodnes nejen rozličné „švédské šance“, ale také mnoho potomků (někteří dodnes nesou příjmení Švéda, Švejda a podobně). Do obecného povědomí se ovšem zapsal především samotný konec třicetileté války a rok 1648, když švédská vojska pod vedením generála Johana Kryštofa Königsmarka dobyla část Prahy (Hradčany a Malou stranu) a jejich pokus dobýt Staré a Nové Město ztroskotal na hrdinné obraně Karlova mostu studenty vedenými jezuitou Plachým, jak to dodnes zobrazuje panoráma umístěné v petřínském bludišti od bratrů Liebscherů. Tehdy se tu švédská vojska doslova napakovala, odvezla podle dobového komentáře „... královně Kristýně nesmírnou kořist přes jeden a půl milionu...“, tvořených většinou poklady ze sbírek Rudolfa II., a to nejen největší rukopisnou knihu světa, slavný *Codex gigas* (tzv. ďáblův Bibli), ale také originály soch Adriana de Vries a tisíce a tisíce dalších uměleckých předmětů (dnes tak najdeme ve Valdštejnské zahradě jen jejich kopie pořizené až ve 20. století). Mnoho z nich poté, co královna Kristina abdi-

kovala na švédský trůn, odvezla s sebou do Říma. Soupis téměř všech odvezených uměleckých děl pořídil roku 1792 Josef Dobrovský, který po nich ve Švédsku osobně pátral.

Po vydání *Obnoveného zřízení zemského* roku 1627 pro Čechy a roku 1628 pro Moravu Ferdinandem II., který přikázal nekatolíkům, aby konvertovali ke katolické víře, anebo odešli ze země, se Švédsko, vedle Dánska a protestantského Saska, stává jedním z center exilu českých i moravských protestantů. Mezi nejslavnější exulanty, kteří se na čas uchýlili do Švédska, patří bezpochyby Jan Amos Komenský (1592–1670). Ten přijal pozvání a do Švédska přijel roku 1641, aby převážně pobýval v Elbingu, v dnešním polském městě při Baltském moři. Ve Švédsku se osobně setkal s nejvýznamnějšími osobnostmi té doby, s královnou Kristinu, kancléřem Axelem Oxenstiernou, Louisem de Geerem, ale i zde působícím filozofem René Descartem. V zemi měl provést reformu školství a napsat učebnice. Tyto úkoly však zcela nenaplnil, zato napsal část spisu *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Své působení zde ukončil roku 1648, zklamán švédskými ústupky při uzavření vestfálského míru. Doufal, že Švédské království bude ochráncem a obhájcem českých zemí proti dynastii Habsburků.

Tím ale intenzivní styky na dlouho přestaly. Mezi málem švédských osobností, které navštívili Čechy, ironií osudu nalezneme na přelomu 17. a 18. století půvabnou ženu Auroru hraběnkou Königsmarkovou, vnučku už zmíněného generála. Byla milenkou saského kurfiřta a poté i polského krále a spolu s ním zajela i do Kynšperka či tehdy módních lázní v Teplicích. Po cestě vyslechla s potěšením i místní pověst o velkém kouzelníkovi, „králi“ Markovi ze Švédska a poznamenala k tomu trefně: „Věděla jsem, že pocházím v přímé linii od tohoto panovníka a že starý Königsmark byl ničitelem. Kdyby tito dobří lidé věděli, že jsem vnučkou krále (Königs)Marka, svrhli by mě do propasti...“

Lze pak zmínit ještě aktivity Karla XII. za velké severní války, díky nimž se alespoň obyvatelé Slezska mohli jako jediní ze zemí České koruny znovu hlásit k protestantství, ale většinu Slezska pár desítek let poté už zabrali Prusové. Čechy také několikrát navštívil jeden z největších švédských myslitelů Emanuel Swedenborg (1688–1772), který o svých dojmech rovněž zanechal svědectví.

Část svého nedobrovolného vyhnanství u nás (v Karlových Varech i v Praze) strávil také přední švédský politik a vojevodce přelomu 18. a 19. století generál Gustaf Mauritz Armfelt, o němž jsme také psali dříve. Ve Varech se léčil z otravy, kterou mu měli způsobit za pobytu v Neapolsku. V Praze si získal přízeň vévodkyň Kuronských a to natolik, že s Vilemínou („paní kněžnou“ Boženy Němcové) měl nemanželské dítě. Podstatnější je, že zanechal rozsáhlou autobiografii, která obsahuje i vzpomínky na pobyt v Čechách.

Český dramatik Emanuel Bozděch (1841–1889) napsal divadelní hru *Baron Görtz*, která se zabývala situací Švédska za Karla XII., ale připomínala české politické poměry, a proto byla velmi populární.

Také v 19. století se naše země stala cílem návštěv řady proslulých Švédů, mj. významného chemika Jönse Jacoba Berzelia (1779–1848), který ve 20. letech zkoumal karlovarské minerální prameny a později se sem jezdil i léčit. Anebo prozaičky a bojovnice za práva žen Frediriky Bremerové (1801–1865), která navštívila Prahu roku 1863 a mj. napsala: „Těž na Prahu se sotva odvážím pomyslit, na její chrámy, pomníky a sochy... Jana Husa, České bratry, jiné hrdiny a mučedníky....“ Ve Františkových Lázních se zase léčil Alfréd Nobel, který později, roku 1870 osobně otevíral závod na výrobu dynamitu v dnes pražské Podbabě (závod později vyletěl do povětří). Všeobecnou znalost Švédů o jejich působení v Čechách jen zopakoval slavný švédský cestovatel Sven Hedin (1865–1952), který Prahu navštívil roku 1905 a prohlížel si švédské koule ze třicetileté války, ale také napsal, že: „Doby, kdy Švédi, dobyvše malou Stranu, v bojové horlivosti odnášeli domů nejedno drahocenné umělecké dílo, jako proslulý Codex argenteus v knihovně uppsalské, jsou bohudík ty tam.“

Naopak mezi známé Čechy, kteří svou zemi v severní Evropě a jinde ve světě proslavili, patří hudební skladatel Bedřich Smetana (1824–1884), který v letech 1856–61 působil v Göteborgu. Místo přitom zpočátku přijal zejména kvůli hmotné nouzi. Jeho činnost tu ale proslavila českou hudbu a stala se obvyklým společenským námětem rozhovorů československých diplomatům se švédskými kolegy během meziválečné doby.

K větší intenzitě vzájemných vztahů dochází po 1. světové válce, kdy se naše země osamostatnila. Nótou švédského ministerstva zahraničních věcí uznalo Švédské království dne 24. května 1919 Republiku československou. Českoslovenští diplomaté se snažili především nové republice zajistit odbyt průmyslových výrobků, upevnit její postavení v rámci poválečné Evropy a pochopitelně usilovali o vybudování pevných vazeb v rámci nově utvářené evropské politiky. Ve Stockholmu a později i v jiných velkých městech byla založena Švédsko-československá společnost, která švédské veřejnosti zprostředkovávala informace o Československu především z oblasti literatury, hudby, umění a přírodních krás. Podobně fungovala i Československo-švédská společnost v Praze.

Ze známých českých spisovatelů navštívil Švédsko Karel Čapek a své svědectví zanechal v knize *Cesta na sever*, kde mj. popsal českému čtenáři tvář tehdejšího hlavního města Švédského království: „Stockholm sám je čilý, úhledný a patrně hodně bohaté město: má spoustu bronzových králů, cyklistů a pěkných, nohatých děvčat a chlapíků téměř vesměs v nadživotní velikosti; je to dokonalá rasa, ale nemají na to žádnou rasovou teorii. Většinou vysocí a světlovlasí lidé širokých ramen a úzkých boků; a hlavně tiší. Tady nezatroubí auto a nezakleje šofér; dávej každý pozor na sebe i na druhé, pozdrav a nedělej rámus. Dále je tu královský zámek jako ohromné kvadratické těžítko nad mořem...”

Z řady postav, které se zasloužily o meziválečné česko-švédské vztahy, jmenujme alespoň knihovnici Floru Kleinschnitzovou, jejíž zásluhou se konala rozsáhlá výstava v Klementinu za účasti českých a švédských kulturních činitelů a byla zde podepsána i švédsko-československá kulturní dohoda. Prostřednictvím I. Collijna získala Národní a univerzitní knihovna nejcennější bohemika z dražby knihovny švédského sběratele Hierty. Roku 1937 pak uspořádala ve Stockholmu výstavu *Česká kultura* v knize, kterou opatřila komentářem ve švédštině. Přeložila do češtiny některé práce svého švédského kolegy I. Collijna (ten u nás katalogizoval prvotisky) i text O. Waldeho *Československo a švédská literární kořist válečná*, pro Časopis Národního muzea. V Uppsale pak vydala spis *Seltene Bohemica des XVI. Jahrhunderts in schwedis-*

chen Bibliotheken (1931). O česko-švédských literárních vztazích pak přednášela v letech 1937–39 na Univerzitě Karlově v Praze.

Tento slibný rozmach vzájemných styků přerušil mnichovský diktát a po 15. březnu 1939 a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava došlo k přerušení diplomatických vztahů. Švédské království namísto toho navázalo diplomatické styky s Tisovou Slovenskou republikou. K obnově diplomatických styků po 2. světové válce mezi Švédskem a ČSR došlo ale už 6. dubna 1945, tedy ještě před koncem války. Prvním našim poválečným diplomatickým zástupcem se stal dr. Eduard Táborský, blízký spolupracovník Edvarda Beneše, který po únorovém převratu 1948 na post rezignoval a přijal místo docenta na Univerzitě ve Stockholmu. Poúnorový exil našel ve Švédsku pomoc především v osobě Amelie Posse-Brázdové (1884–1957), manželky českého malíře Oskara Brázdy, která se ve prospěch čs. věci angažovala již během 1. světové války. Amelie Posse-Brázdová pocházela ze starobylého švédského rodu, který ovlivňoval švédské dějiny. Měla dobré vztahy s E. Benešem a dalšími čs. představiteli a důvěrně znala naše prostředí, jelikož v Československu dlouho žila.

První exilová vlna následovala po únorovém převratu 1948 a druhá, početnější po srpnové invazi armád varšavské smlouvy 1968. Exulanti tu zakládali různá sdružení a společnosti, které sloužily k prezentaci jejich politických idejí či jako platforma setkání: Sdružení svobodných Českoslováků ve Švédsku, Sdružení svobodných Čechoslováků v jižním Švédsku, Sdružení svobodných Čechů a Slováků ve Stockholmu, Sokol Stockholm či Sokol Göteborg aj., přičemž některá existují dodnes.

Švédsko bylo pro čs. exulanty přitažlivé hlavně z důvodů velmi propracovaného sociálního systému, možnosti získání práce a pokračování v kariéře. Většina čs. exulantů se tu úspěšně začlenila do společnosti a Švédské království se stalo jejich novou vlastí. K těm známějším patří jaderný fyzik František Janouch, který působil v rámci Nadace Charty 77. Nadace získávala finanční prostředky z celého světa a poté jimi podporovala domácí disent. Dle údajů Švédského statistického úřadu žilo ve Švédsku roku 1970 na 4 200 čs. státních ob-

čanů. Můžeme najít i údaje, které jsou vyšší, mj. 7 500–9 000, avšak musíme brát v úvahu, že po 2. světové válce se Švédsko stalo novou vlastí i pro Sudetské Němce, kteří na sever v důsledku politických změn odcházeli již od roku 1938. Celkem do Švédského království odešlo do roku 1955 na 5 000 Sudetských Němců, kteří byli ve švédských statistikách podle místa narození v Československu chápáni jako Čechoslováci. Počítáme-li tedy jen Čechy a Slováky, je třeba se držet nižších údajů o počtu emigrantů žijících ve Švédsku.

Čs. emigrační vlna směřující do Švédska ale nebyla pouze záležitostí období po roce 1948. Již v meziválečné době do země odcházeli česky i německy hovořící občané ČSR, pochopitelně ale jen v malých počtech. Naši vyslanci registrovali v polovině meziválečné doby okolo 500 čs. vystěhovalců, kteří ve Švédsku hledali obživu, a to hlavně v období krize.

Pozoruhodný je i fakt, že v poslední době stojí v čele švédského imigračního úřadu Janna Valik, rodilá Češka, jejíž rodiče emigrovali do Švédska po únoru 48. Mezi Čechoslováky, kteří se ve Švédsku proslavili, patří také Herbert Felix, jeho jméno si však s Československem již nikdo nespojuje, avšak značka FELIX patří dodnes mezi populární švédské potravinářské značky.

Československo-švédské diplomatické vztahy byly 30. 9. 1959 povýšeny na úroveň velvyslanectví. V období let 1948–89 se na vzájemné vztahy z čs. pohledu nahlíželo optikou poúnorového vývoje. Přesto mezi oběma státy došlo k podpisu několika smluv, které upravovaly spolupráci na poli vědecko-technické oblasti, zdravotnictví a silniční dopravy, ale pojednávaly i o zamezení dvojího zdanění v oboru daní z příjmu a z majetku.

Vzájemné vztahy dostaly zcela nový impuls po listopadu 1989. Česká republika, jako jeden z nástupnických států Československa, byla Švédským královstvím uznána hned v den svého vzniku 1. ledna 1993 a ve stejný den došlo k navázání diplomatických styků na úrovni velvyslanectví. Roku 1993 Švédsko navštívil prezident Václav Havel a o dva roky později do ČR přijel švédský král Karel XVI. Gustav. Roku 1999 navštívil ČR premiér Göran Persson, který se setkal i s bývalým prezidentem Václavem Havlem, jenž ve Švédsku požívá velké popularity.

Během roku 2008 se zintenzívnily společné přípravy obou států na předsednictví Evropské unie. Švédsko přitom přebralo předsednictví EU od České republiky 1. července 2009.

Nejužší spolupráce obou zemí probíhá v ekonomické oblasti. ČR vyváží především osobní automobily a další dopravní prostředky, průmyslové zboží v oblasti elektrotechniky, v rámci spotřebního zboží se jedná především o pivo. Švédsko k nám vyváží telekomunikační techniku, papírenské výrobky, plastové a ocelové výrobky, osobní a nákladní automobily. Ve vojenské oblasti došlo k dohodě o pronájmu švédských stíhaček JAS 39 Gripen, které byly začleněny do letectva armády ČR. Smlouva o pronájmu zavázala švédskou stranu k realizaci offsetových programů ve výši 130 % hodnoty zakázky.

K těm neoficiální stykům pak jistě patří i účast českých hokejistů ve švédské lize, kde se mnozí prosadili jako opory svých klubů.

Česká republika a Švédské království spolu spolupracují i v rámci výměny studentů, švédské i české univerzity, ale i technická učení se otevřely svým partnerům. Bohatá a pestrá je i výměna na poli kultury, a to již (přes řadu omezení v období totality) od 60. let 20. století. Vzpomeňme alespoň na ohlas prvních filmů I. Bergmana, které se promítaly u nás a bez pochyby ovlivnily i vznikající čs. filmovou vlnu 60. let. Na FF UK se v rámci katedry germanistiky vyprofilovala jako samostatný obor i švédština, kde se vzdělala řada literárních vědců, překladatelů i lingvistů. Švédštinu u nás lze studovat i na jiných univerzitách.